

впливу і функціонування державної української мови ця проблема буде загострюватися

МИСТЕЦТВО УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКИ В ТВОРЧОСТІ УРОДЖЕНЦІВ СУМЩИНИ

Доп. – Коваленко Ю., ПР-34

Наук. кер. – ст. викл. Садівничий В.О.

Історичний розвиток суспільства безпосередньо впливає на книгу як річ. На кожному етапі з'являються нові функції та формулюються нові вимоги до просторової організації книжкового організму. Поняття “книга-річ» зумовлює необхідність рекламно-пропагандистських функцій зовнішніх елементів, які сприяють реалізації видання на книжковому ринку. Книга завжди мала великий вплив на формування світогляду людини, її культуру. Цінність книги полягає в тому, що вона розрахована на певне читацьке коло, а отже, її зовнішнє оформлення має бути на сучасному рівні.

Про важливість мистецького оформлення книги писало багато людей. Зокрема М. В. Большаков зазначав: “За всіх часів цінувалася книга не тільки корисна та доцільно зроблена, але й гарна, що визначається гармонічною злагодженою її елементів, як функціональних, так і прикрашальних». Зрозуміло, що тут найважливішу роль відіграє художник-оформлювач.

Серед видатних оформлювачів книги й уродженці Сумщини: Василь Кричевський, Георгій Нарбут, Микола Макаренко.

Неабияке значення в оформленні книги мають роботи **Василя Кричевського** в цьому напрямку. Перша робота – обкладинка для альбому малюнків П. Мартиновича до поеми І. Котляревського “Енеїда», виготовлена її 30 серпня 1903 р., 1904 р. – обкладинка для збірки есе на теми літератури та мистецтва В. Горленка. “Отблески», що побачила світ у Санкт-Петербурзі 1905 р. Він працював над обкладинками Українсько-руської видавничої спілки та Всеукраїнського кооперативного видавничого союзу, зошитів паперової крамниці Ю. Теуфель та

збірки лірики Г. Чупринки «Контрасти», в яких використав сучасні варіації стрижневого мотиву народного мистецтва – «дерева життя». У баченні художника – то розлоге гілля, що пружними дугами розходить в протилежні боки. На гіллі можна зустріти багатопелюсткові розетки та розетки зі свастичним орнаментом, геометризоване листя, часом – зведені до трикутника виноградні грона. Композиційним і смисловим центром зображення майстер робить коло чи овал (округлий або мигдалеподібний) в осерді дерева, в якому розміщує то видавничу марку, то герб-тризуб. Власне орнаментальному мотиву В. Кричевський відводить горішню частину обкладинки, а нижню залишає для написів з ретельно розробленими шрифтами. В усіх згаданих роботах чітко простежується прагнення автора створити симетричну композицію. Аби підсилити відчуття ґрунтовності й урівноваженості, художник, як правило, обирає близький до квадрату формат або тонкими рамками виділяє квадратну площину на обкладинці.

Також В. Кричевський створив обкладинки для таких книжок: «Культурно-національний рух» Михайла Грушевського, до «Українського православного календаря на 1952 рік» та до «Української книги 16-18-19 століть», що була видана у 1926 році Державним видавництвом України. Вагомим внеском В. Кричевського до скарбниці книжкової майстерності стали обкладинки до двох випусків альбому «Українське мистецтво», перший з яких побачив світ 1913 року (упорядник В. Щербаківський), а другий – 1926 (упорядник Д. Щербаківський).

Одним із ранніх творів **Георгія Нарбута** прийнято вважати ще дитячі ілюстрації до західноєвропейської середньовічної поеми «Пісня про Роланда», виконані ним у 1903 р. Саме за них він отримав перше в житті визнання – нагороджений премією на художній виставці в Глухові. До ранніх творів належать також ілюстрації до казки «Мизгир» (1909), що найбільш пов'язана зі спогадами та емоціями дитинства митця, «Царство іграшок» (1911) та «Українська абетка» (1917). Серед найбільш вдалих також літографії. Перебуваючи в Петербурзі та працюючи в редакції журналу

«Гербовод», Нарбут намалював багато гербів, малюнків до книжок. 1919 року він створив ілюстрації до «Енеїди» І. Котляревського, обкладинки для журналів «Мистецтво», «Зоря», екслібриси. А ще працював над комплексним оформленням книги, виховав школу своїх послідовників, які створили самобутній стиль українського книжкового мистецтва.

Микола Макаренко є автором понад трьох тисяч графічних малюнків-ілюстрацій до наукових праць своїх колег та власних робіт. Багато уваги приділяв М. Макаренко художньому оформленню книжки, чому присвятив низку наукових праць (1914, 1924, 1926). Він займався створенням декоративних елементів оформлення книги, зокрема, орнаментальних заставок, кінцівок, ініціалів. Микола Омелянович оформив такі книги, як: Г. Г. Павлуцького «Історія українського орнаменту» (Київ, 1927); І. С. Абрамова «О чем говорят забытые могилы» (Санкт-Петербург, 1917). Цікавий доробок М. Макаренка і в жанрі екслібриса. Нам відомі три роботи, що суттєво різняться між собою як сюжетами, так і в стильовому плані. Один із них виконано під впливом античного мистецтва. На ньому напис «екслібрис Макаренка», зроблений на латині. Другий знак – невеличкий портрет відомого мистецтвознавця М. Ліхачова в робочому кабінеті. На третьому екслібрисі зображено частину апсиди Юр'євої божниці в Острі. Всі ці роботи зберігаються в приватних колекціях.

Гортаючи сторінки життя і творчості цих видатних діячів, не вперше упевнюємось в тому, що Сумщина завжди була матір'ю багатьох талановитих постатей, які відіграли неабияку роль в духовному розвитку України і власне Сумщини.

САМВИДАВ: АЛЬФА І ОМЕГА

Доп. – Битюк І., ЖТ-52.
Наук. кер. – ст. викл. Садівничий В.О.

Як відомо, в тоталітарних режимах «сприятливі» умови для утворення нового культурно-політичного феномену –